

Kelle nägu on vaesus Eestis?

Ellu Saar

Seoses kõrge inflatsiooni, maksuküüru kaotamise, erinevate maksumuudatuste ja uute maksude kehtestamisega on Eestis päevakorrale tõusnud küsimus vaesusest ning sellest, keda see puudutab kõige rohkem. Erinevate riikide võrdluses kasutatakse vaesuse ulatuse iseloomustamiseks kahte terminit: absoluutne vaesus ja suhteline vaesus. Absoluutne vaesus näitab nende inimeste protsenti, kes ei ole võimelised end ära elatama. See näitaja peegeldab arvestuslikku elatusmiinimumi konkreetsetes riigis. Absoluutses vaesuses elavate inimeste arv kasvas 2022. aastal Eestis statistika juhtivanalüütiku Epp Remmelgu sõnul oluliselt, ulatudes 48 000 inimeseni. Nende inimeste leibkonna koosseisu arvestav kuu netosissetulek jääb alla 300 euro.

Suhtelise vaesuse piiriks on aga 60 protsenti sissetulekumediaanist ehk sellisest sissetulekust, millest pool elanikkonnast teenib vähem ja pool vastavalt rohkem. Suhtelises vaesuses elavate inimeste protsent peegeldab ühtlasi ka sissetulekute ebavõrdset jagunemist ühiskonnas. Möödunud aastal jäi nende sissetulek alla 756 euro. Nende inimeste arv küll pisut vähenes võrreldes eelmiste aastatega, kuid ulatus siiski enam kui 300 000 inimeseni.

Muret tekitav on ka kõrge püsiva suhtelise vaesuse määr. Teisisõnu nende inimeste osakaal, kelle sissetulek oli suhtelise vaesuse piirist madalam vaadeldud aastal ja vähemalt kahel sellele eelnenud kolmest aastast. See näitaja on kõikunud viimastel aastatel 15 protsendi ringis. Seega on vaesusse sattudes sealt küllaltki raske välja rabeleda.

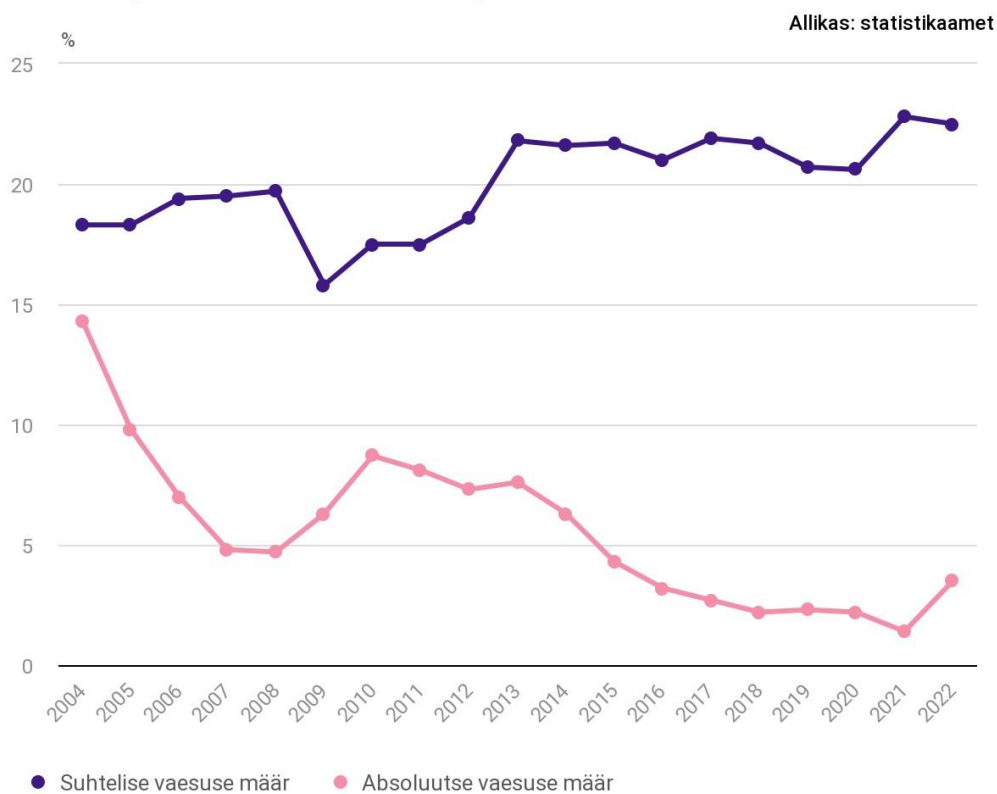
Aga kellel on siis suurem risk vaesusse sattuda? Regionaalsed erinevused on Eesti-suguse väikeriigi kohta ennenägematult suured. Kui Harjumaal on suhtelise vaesuse määr vaid 18,1 protsenti, siis Ida-Virumaal, Jõgevamaal, Võrumaal ja Hiiumaal on see protsent kaks korda suurem. Tartu Ülikooli inimgeograafide uuringud näitavad, et Eestis toimub nii regionaalsel kui ka näiteks Tallinna puhul linnaosade vahel väga selge elanikkonna segregatsioon nii sissetuleku, rahvuse kui ka sotsiaalse klassi alusel. Teatud piirkonnad jäävad elanikkonna koosseisult aina vaesemaks, teistes aga toimub rikkuse kontsentreerumine.

Vanusegruppide võrdluses on suurim risk vaesusse sattuda pensioniealistel ja seda eelkõige neil, kes elavad üksi. Erinevad sotsiaaltoetused ja pensionid suudavad seda riski küll mõnevõrra vähendada, kuid siiski ei ole need küllaldased. Eesti paistab teiste Euroopa riikide taustal silma sellega, et suhtelises vaesuses elavate vanemaaliste protsent on kõrge, ületades Euroopa Liidu riikide vastava näitaja peaaegu kolmekordselt.

Seoses vaesusega tuleb rääkida ka erinevate toetuste ja pensionite ehk sotsiaalsete siirete rollist vaesuse vähendamisel. Euroopa riikide võrdluses jääb Eesti paraku pigem mahajääjate sekka selle poolest, kuivõrd sotsiaalsed siirded suudavad vähendada suhtelise vaesuse määra. Kui näiteks Soomes, Norras ja Iirimaa suudavad sotsiaalsed siirded vähendada vaesuse määra rohkem kui 50 protsenti, siis Eestis on see näitaja peaaegu kaks korda väiksem.

Seega ei ole Eesti sotsiaalkaitse süsteem teinud küllalt selleks, et vähendada teatud riskigruppide vaesust. Paljulapseliste perede toetusmäärade üle peetud diskussioonides ei pööratud paraku küllaldast tähelepanu peretüübile, kelle vaesusrisi sattumise tõenäosus oli võrreldav paljulapseliste peredega – need on üksikvanemad. Kui kavandatavad toetusmäärad aitasid vähendada vaesust peredes, kus kasvas kolm või enam last, siis üksikvanemaga pered jäid tegelikult vaeslapse ossa. Nende toetusi tõsteti vaid näpuotsaga.

Suhtelise ja absoluutse vaesuse määr, 2004–2022

Nn võrdsustavate institutsioonide (erinevad sotsiaaltoetused) vähene suunatus pigem isegi suurendab sissetulekute ebavõrdsust ja riskigruppide vaesusrisi, mitte ei aita seda vähendada. Oluline küsimus on, kas toetused on suunatud just nendele elanikkonna gruppidele, kes seda kõige rohkem vajaksid?

Omaette teema on uute maksude kehtestamise ja nende diferentseerimise mõju. Peaminister küll rõhutab, et maksuküüru kaotamine suurendab kõigi inimeste sissetulekuid, kuid tegelik pilt on märksa kirjum. Kõige rohkem võidab ikkagi keskklass, mitte need grupid, kes paiknevad sotsiaalses hierarhias allpool. Ka käibemaksu tõus lööb kõige valusamalt vaesemaid, sest nende nn sunnitud kulutuste (toit, eluase) osakaal ostukorvis on kõige suurem. Samuti nõuaks kehtestatav automaks praegu kavandatavast märksa suuremat diferentseerimist, et pihta ei saaks just need, kes on juba niigi halvemas olukorras.

[Ilmunud ajalehes Postimees 16. detsembril 2023](#)